

SEN O BEZGRZESZNEJ

RZECZ DLA TEATRU W DWÓCH CZĘŚCIACH
NIEOŻONA PRZEZ JERZEGO JAROCKIEGO I JÓZEFA OPALSKIEGO

NA PODSTAWIE TEKSTÓW STEFANA ŻEROMSKIEGO,
ROKUMENTÓW EPOKI I CYTATÓW LITERACKICH

TEATR STARY

im. Heleny Modrzejewskiej w Krakowie

DYREKTOR I KIEROWNIK ARTYSTYCZNY J. P. GAWLIK

SEN O BEZGRZESZNEJ

RZECZ DLA TEATRU W DWÓCH CZĘŚCIACH
UŁOŻONA PRZEZ JERZEGO JAROCKIEGO I JÓZEFA OPALSKIEGO
NA PODSTAWIE TEKSTÓW STEFANA ŻEROMSKIEGO
DOKUMENTÓW EPOKI I CYTATÓW LITERACKICH

A. BIENICEWICZ, B. BOSAK, T. BUDZISZ-
-KRZYŻANOWSKA, A. CHUDZIKIEWICZ,
E. CIEPIELA, M. DUKIET, A. DYMNA,
E. KARKOSZKA, E. KOLASIŃSKA,
W. KRUSZEWSKA, G. LASZCZYK,
D. MAKSYMOWICZ, M. NIEMCZYK, I. OLSZEWSKA,
A. POLONY, H. SMÓLSKA, Z. WIĘCŁAWÓWNA,
E. WILLOWNA, H. WOJTACHA, J. BINCZYCKI,
K. BOROWIEC, A. BUSZEWICZ, E. DOBRZAŃSKI,
J. FEDOROWICZ, M. GRĄBKA, J. GRABOWSKI,
S. GRONKOWSKI, A. HUDZIAK, T. HUK,
Z. JOZEF CZAK, T. JURASZ, J. KRZYŻANOWSKI,
M. LITEWKA, E. LUBASZENKO, R. ŁUKOWSKI,
H. MAJCHEREK, J. NOWICKI, L. PISKORZ,
J. RADZIWIŁOWICZ, A. ROMANOWSKI,
J. ROMANOWSKI, W. SADECKI, M. SOSNOWSKI,
R. STANKIEWICZ, J. STUHR, Z. SZPECHT,
J. ŚWIĘCH, L. SWIĞOŃ, J. TRELA, E. WNUK,
F. WOJCIK, W. WOJCIK, A. ŻUKOWSKI

REŻYSERIA:

JERZY JAROCKI

SCENOGRAFIA:

JERZY JUK-KOWARSKI

MUZYKA:

STANISŁAW RADWAN

WSPÓLPRACA REŻYSERSKA:

JERZY STUHR

RUCH SCENICZNY:

TOMASZ GOŁĘBIEWSKI

!!! PRAPREMIERA W STARYM TEATRZE
w dniu 21 stycznia 1979 roku !!!

SEN O HISTORII

JAN PAWEŁ GAWLIK

Coraz częściej historia staje się natchnieniem teatru. Nie tylko przez bohaterów wplątanych na scenie w bieg przemian. Sam proces dziejowy zaczyna być bowiem przedmiotem zainteresowania. Jakby główną osobą dramatu, w jakim postaci znane z życia lub zadomowione w literaturze zmieniają się z reguły w symbole lub alegorie. Zostają wyrazicielami poszczególnych zdarzeń lub tendencji historycznych. Czasem wypowiadają tylko kwestie zaczerpnięte z dokumentów, ponieważ grają siebie — takich jakimi zapamiętały ich społeczeństwa i jak utrwaliła ich historia.

Rzadko jednak ów relacjonująco-dokumentalny charakter tego rodzaju widowisk — znanych zresztą nie tylko ze sceny, bo częściej oglądanych w postaci relacji filmowych i telewizyjnych — podlega dalszej nobilitacji. Rzadko próbuje łączyć dokument i wymyśloną na własny użytek fabułę z dokumentami innego, wyż-

szego rodzaju, jakimi dla wielu wydarzeń i tendencji historycznych stała się literatura. Rzadko, jednym słowem, dokument i relacja największych anachoretów naszego piśmiennictwa stają się równoprawnym twórczym, z jakiego teatr buduje dopiero swoją wizję. Mam tu na myśli takie teksty, w których piarstwo polskie, niezależnie od gatunku, w jakim się realizuje, treścią swoją i pasją poznawczą odnosi się wprost bądź do historycznych realiów, bądź też do stwarzanej przez siebie rzeczywistości. A rzeczywistość ta często bywa sumą zbiorowego doświadczenia. Zapisem losów i postaw narodu o niezaprzeczalnej i silnie oddziałującej typowości. Taki charakter ma z pewnością „Róża” Żeromskiego. Takie jest na pewno całe „Przedwiośnie”. Taką być może nawet twórczość Żmichowskiej, jeśli dostrzeże się w niej świadectwo dążeń i potrzeb społecznych. Należą tu również wielkie teksty moralno-polityczne — jak chociażby „Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego”. Z takich właśnie inspiracji, w oparciu o relacje i świadectwa literatury narodowej, gęsto podpierając się oryginalnym dokumentem epoki, Jerzy Jarocki buduje swój spektakl. „Sen o Bezgrzesznej” staje się w jego rękach obrazem drogi, jaką naród nasz przebył od zaborów do odzyskania niepodległości w wyniku i jakby w toku I wojny światowej. Obrazem zrodzonym z obu wspomnianych tu źródeł — z literatury i z dokumentu — splecionych w misterną całość. Stanowiących o odrębności naszego widowiska. Technika collagu, swoboda w wyszukiwaniu i użytkowaniu tekstów — od Mickiewicza po instrukcje i przepisy policji — cała struktura i forma spektaklu zmierzają do pokazania na scenie węzłowych dla bytu narodowego wydarzeń tamtych lat. Do przedstawienia ich w taki

sposób, który nie tracąc swoich związków z prawdą — nie przestaje być równocześnie samą umownością i złudą teatru. Bo oczywiście mówimy cały czas o sztuce teatru.

A skoro widowisko to jest aż tak heterogeniczne, skoro nie tylko z wielkiej literatury, ale i chropawej mowy raportów i instrukcji wywodzą się jego myśli i przesłania, skoro staje się i chce być zapisem naszej wspólnej, zbiorowej świadomości i pamięci — co się nam śni na tej scenie? Co kształtuje się na jawie — jakby prawdziwe, a jednak nierzeczywiste? Jakby dziś a może wczoraj? Jakby z własnych wspomnień lub cudzych opowiadań, jakby jakieś alegorie i symbole, jakby nie tylko Konrad i nie tylko Gajowiec, ale i cały mroczny ciąg wydarzeń, raz po raz pulsujący żywym, pamiętanym skądś epizodem. Żywą, jakby już znaną sytuacją. Co śni się nam w rytmie chocholego tańca, co w dźwiękach mazura? Dokąd biegnie ten młody szwoleżer po tych pałacowych komnatach z bagnetem ostro nadzianym na giber i o czym baje ów postawny starzec z lirą u boku? Dokąd idą te popielate szeregi pełne uniesienia i nadziei w wojnie, która już dawno należy do historii? Nieważne, z jakich przedstawień pozostają nam w pamięci te obrazy. Nieistotne czy odszukamy je również w naszym widowisku. Ważne, że śni się nam stale ten sam sen rozciągnięty na tysiące epizodów bogaty w utracjuszy i bohaterów — sen o Polsce, sen o historii. Ale nie tej Polsce zza okna, Polsce naszych trosk i nadziei. Śnimy częściej sen o Polsce ojców, Polsce dziadków, ponieważ w procesie życia, który jest także procesem historii, nasze dziś wypływa z naszego wczoraj i nie ma w tym najmniejszych luk ani przeskoków. Wszystko jest spójne, wszystko logiczne

w łańcuchu przyczyn i zależności i dlatego wielu motywacji szukać należy w przeszłości pamiętając, że miała ona również swoją przeszłość — bo historia jest jednością, a byt i los narodu nie zależą od jednego tylko pokolenia. A skoro już wizja historii, skoro śnimy na jawie sen o przeszłości, w którym pojawia się z kolei niemożliwy do ziszczenia sen o idealnym społeczeństwie i idealnym państwie — państwie bez grzechu i społeczeństwie bez przywary — to z wszystkimi właściwościami snu. Z jego groteskowością i dokładnością pospołu. Z dręczącą prawdą szczegółu i natrętnym motywem symbolu. Kto pamięta, jak byli ubrani żołnierze zaborcy? Jak wyglądała nahajka? Z jakich menażek jedli, jakie nosili plecaki? Jawa to zaciera, jawie wystarcza często samo pojęcie. Ale we śnie widzimy przeszłość z nużącą dokładnością. We śnie materializują się symbole, legenda wciela się w życie, a to, że w wojnach zaborców brat walczył z bratem, nabiera nagle materialnej dosłowności. Cały nasz sen staje się sumą takich zdarzeń przenikających się i uzupełniających nawzajem. Sumą odczuć i spostrzeżeń skądś już znanych, gdzieś pamiętanych a przecież śnionych od nowa. Z łańcucha epizodów wydobywających czasem nową prawdę — nie opisywaną w podręcznikach historii, ale niezbędną do życia jako czyn godności i tożsamości spektatorów. Uczestniczymy więc nie tylko w kreacji snu śnionego na ten raz o zdarzeniach i przyczynach odzyskania niepodległości w toku I wojny światowej, nie tylko jesteśmy świadkami pierwszych nadziei i pierwszych kroków nowo utworzonej państwowości, ale śledzimy ten proces niejako in statu nascendi, w zgiełku kształtujących go wydarzeń, w zabiegach dyplomacji, w umizgach

o poparcie i obecność na frontach, w wysiłkach polityków i kształtującej go świadomości społeczeństw. Obserwujemy bieg zdarzeń z perspektywy rozmaitych kręgów zawodowych i społecznych, tworzących naturalne zróżnicowanie, rozległą panoramę postaw i poglądów.

To nic, że obraz ten jest aż do okrucieństwa prawdziwy i dokładny. Teatr na chwilę, na ułamek chwili, staje się bowiem wyrazicielem minionego. Ale teatr to przecież umowność. To udawanie. To czysta bez mała forma, tak nierozzerwalnie związana z chwilą, w jakiej się spełnia, że niezdolna do istnienia poza jej granicami — a więc jakby nie istniejąca wcale. Nie istniejąca poza naszą pamięcią i naszą podświadomością. Stąd skłonność do traktowania teatru jako rodzaju snu lub wspólnej, zbiorowej pamięci. Jako miejsca, w którym obiektywizuje się na mgnienie i trwa potem w nas nasza wspólna świadomość.

GRA RYTUAŁ WIDOWISKO...

JAN BŁOŃSKI

Chyba nie zbluźnię, przypominając, że odzyskanie niepodległości można zobaczyć także jako rytuał, widowisko, grę... Gra to nieskończone trudna, skoro w pojedynkę trzeba stawić czoła trzem aż przeciwnikom. Co chwila też — ryzykować wszystkim, podczas gdy silniejsi rzucają na szalę tylko okruchy swej potęgi. Lecz tym bardziej gra taka pasjonująca! Może też niesie ona w końcu pociechę. Moralną, bo krew nie wsiąka w piasek daremnie i cnota — przestańmy się bać starożytnego słowa, które oznacza przecież naprzód odwagę! — zostaje wynagrodzona. Ale także intelektualną. Tyle napisano o lekkomyślności polskiej, zbędnym bohaterstwie, diamentach, którymi strzelaliśmy do wrogów. Ale dość rozejrzeć się dokoła, aby zobaczyć, że rzadko kiedy i mało komu opłaciły się małoduszna przezorność i wegetacja na kolanach. Co więcej, strategia, której — na pół świadomie, na pół spontanicznie — słuchało

Raut w Starym Teatrze, w latach międzywojennych

przed 1918 rokiem polskie społeczeństwo, dowodziła właśnie politycznej mądrości. Umiało bowiem do końca zachować atut siły. Zarazem zaś stronnictwa i orientacje postępowały trochę tak jak współnicy, którzy obstawiają po cichu wszystkie pola dziejowej ruletki... licząc, że wielka wygrana zostanie (mniej lub więcej) sprawiedliwie podzielona. W tej komedii pozorów, którą nieprzezornie lekceważyli, zaborcy nie połapali się dobrze do ostatka. Odzyskanie niepodległości dowodziło nie tylko dzielności rąk, także sprawności umysłów i przypuszczam, że nasze przedstawienie zdoła to dobrze pokazać.

Aby jednak taką grę poprowadzić, trzeba wielkiej wiary. Tak wielkiej, że może już nie do pójścia. Odnawiała się ona we wspólnych rytuałach. Bywały nimi spiski, zamachy, konspiracje, gdzie — o ile wolno się domyślać — szło nieraz bardziej o manifestację godności aniżeli o natchmiastowe powodzenie. Bywały także ceremonie, pogrzeby, jubileusze... tak, nawet wyśmiewane krakowskie jubileusze, przypominając dostojną przeszłość zapowiadać miały świetne jutro. W tych wszystkich rytuałach, krwawych lub nie, bohaterskich i na poły zabawowych, ważką rolę grała sztuka, przede wszystkim zaś literatura. Życie pod zaborem, o ile miało być życiem duchowo suwerennym, musiało stać pod znakiem literatury, kształtować się wedle artystycznych wzorów.

Daremne więc i dziecinne byłoby usiłowanie, aby dzisiejsze przedstawienie oprzeć na relacjach pamiętnikarzy, statystykach demografów i źródłowych dociekaniach historyków. Prawdziwa historia niepodległości jest historią mitu, pielęgnowanego przez literaturę, odradzanego przez społeczne rytuały. Albowiem wbrew po-

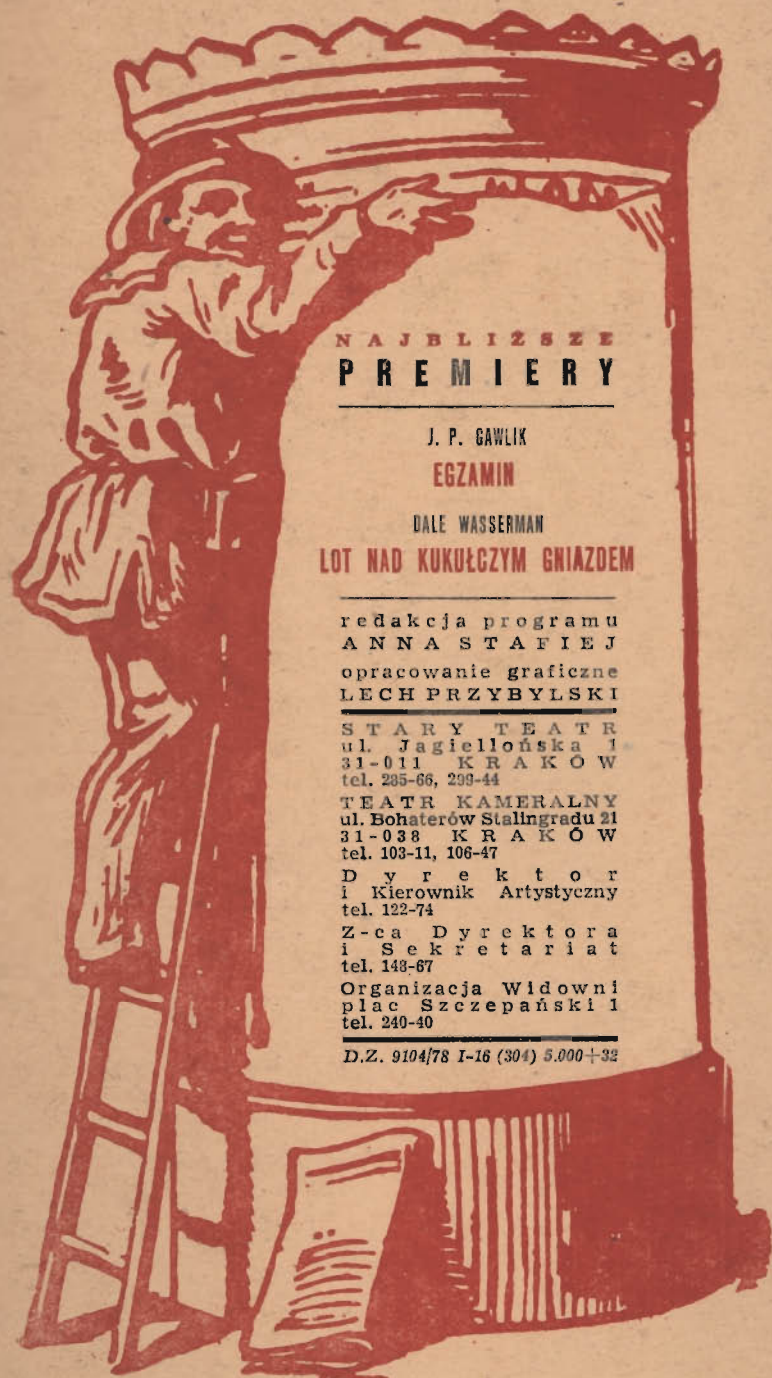
pularnemu przesądowi mało kto godzi się umierać dla obrony lub napchania sakiewki. Gdyby tak było, lwami byłiby jurgieltnicy i donosiciele, targowiczanie i quislingowcy. Poskąpimy im też dzisiejszego wieczoru uwagi. Pojawią się natomiast — w niespodziewanych co prawda — wcieleniach — dobrze — znani herosi i starożytnicy mitu.

Pozwolę sobie zdradzić zabawny szczegół: oni na scenę powrócili sami. Początkowo przedstawienie miało być oparte na „Białej rękawiczce”. Lecz za miarka była substancja tej sztuki i jej postaci zbyt nijakie... Stąd zmiany i uzupełnienia, które stopniowo sprawiły, że nie zostało z niej ani słowa. Dydaktyczną anegdotę zastąpiła historia, historią zaś zaczęli niepostrzeżenie rządzić wielcy bohaterowie Mickiewicza, Wyspiańskiego, Żeromskiego... Tak bowiem wrosli oni w historię wolności, że kiedy tylko o niej mowa, zjawiają się sami, jak opiekuńcze duchy swobody.

Ani więc scjentyficzne sympozjum, ani akademie ku czci. Widowisko. Coś, co dane do oglądania. Niezwykle zdarzenia zawsze budziły ciekawość, gdzież zaś było takich zdarzeń więcej, niż w dziejach niepodległości? Polska tradycja teatralna — od Mickiewicza do Różewicza — zachowała zresztą skłonność do „scen narodowych”, odtwarzających przeszłość starannie wtedy nawet, kiedy między śmiertelnikami spacerują duchy i bogowie. Któż nie chciałby być — choćby ulotnie — świadkiem chwili, kiedy wyruszają legiony, trzeszczą granice, rozsypują się cesarstwa i wylaniają nowe społeczności? Bo też wtedy, kiedy takie chwile nadchodzą, ludzie stoją zwykle spokojnie za sprawunkami albo poziewają nad błahymi rozrywkami... Postawa gapia nie należy jednak do

twórczych, ani w życiu ani w teatrze. Widowisko jest także czymś, co nas porusza, wzywa, zmusza do naśladowania lub sprzeciwu. Rozgrywa się nie tylko na zewnątrz, także wewnątrz nas. Bezgrzeszna Polska, o której śnili, dla której umierali dziadowie, dla cwaniaka będzie picem na muchy, dla statysty urojeniem, dla melancholika zatrzaśniętą w skrytce pamięci pamiątką... Będzie może także czymś innym. Jeszcze jedno. Ponieważ nie ma wolności bez humoru, po przedstawieniu zapraszamy na kabaret.

NAJBLIŻSZE
PREMIERY

J. P. GAWLIK

EGZAMIN

DALE WASSERMAN

LOT NAD KUKUŁCZYM GNIAZDEM

redakcja programu
ANNA STAFIEJ
opracowanie graficzne
LECH PRZYBYLSKI

STARY TEATR
ul. Jagiellońska 1
31-011 KRAKÓW
tel. 235-66, 239-44

TEATR KAMERALNY
ul. Bohaterów Stalingradu 21
31-038 KRAKÓW
tel. 103-11, 106-47

Dyrektor
i Kierownik Artystyczny
tel. 122-74

Z-ca Dyrektora
i Sekretariat
tel. 143-87

Organizacja Widowni
plac Szczepański 1
tel. 240-40

D.Z. 9104/78 I-16 (304) 5.000+32

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

cena
programu
z wkładką
10 zł

DYREKTOR i KIEROWNIK ARTYSTYCZNY: J. P. GAWLIK

SEN

O BEZGRZESZNEJ

RZECZ DLA TEATRU W DWÓCH CZĘŚCIACH
 UŁOŻONA PRZEZ JERZEGO JAROCKIEGO i JÓZEFA OPALSKIEGO
 NA PODSTAWIE TEKSTÓW STEFANA ŻEROMSKIEGO,
 DOKUMENTÓW EPOKI i CYTATÓW LITERACKICH

OBSADA:

Konrad	Jerzy Trela
Krystian	Edward Lubaszenko
Kosma	Jerzy Stuhr
Pielgrzymi:	Andrzej Hudziak, Zygmunt Józefczak, Marek Litewka, Jerzy Radziwiłowicz, Adam Romanowski, Jacek Romanowski, Marcin Sosnowski
Uczestnicy obrzędu:	Elżbieta Karkoszka, Wanda Kruszevska, Hanna Smólska, Kazimierz Borowiec, Edward Dobrzański, Jerzy Fedorowicz, Mieczysław Grąbka, Andrzej Hudziak, Zygmunt Józefczak, Tadeusz Jurasz, Marek Litewka, Ryszard Łukowski, Jerzy Radziwiłowicz, Adam Romanowski, Jacek Romanowski, Marcin Sosnowski, Roman Stankiewicz, Jerzy Święch, Leszek Świgoń, Ferdynand Wójcik, Antoni Żukowski
Naczelnik więzienia	Tadeusz Huk
Strażnicy:	Jan Krzyżanowski, Henryk Majcherek
Skazańcy:	Andrzej Hudziak, Zygmunt Józefczak, Marek Litewka, Adam Romanowski, Jacek Romanowski, Marcin Sosnowski
Prelegent	Jerzy Radziwiłowicz
Dziewczyna	Elżbieta Karkoszka
Grzegorz	Kazimierz Borowiec
Kuba	Stanisław Gronkowski
Malarz	Leszek Piskorz
Mularz	Wiesław Wójcik
Recytatorki:	Teresa Budzisz-Krzyżanowska, Izabela Olszewska, Anna Polony
Damy na balu:	Alicja Bieniewicz, Barbara Bosak, Anna Chudzikiewicz, Ewa Ciepiela, Margita Dukiet, Anna Dymna, Ewa Kolasińska, Danuta Maksymowicz, Monika Niemezyk, Zofia Węclawówna, Elżbieta Willówna, Halina Wojtacha
Panowie na balu:	Edward Dobrzański, Jerzy Fedorowicz, Juliusz Grabowski, Mieczysław Grąbka, Tadeusz Jurasz, Ryszard Łukowski, Jerzy Święch, Leszek Świgoń, Ferdynand Wójcik
Zjawy:	Grażyna Laszczyk
Infantka	* * *
Ulan	* * *
Zakonnik	Antoni Żukowski
Alegoria Klęski	* * *
Aquellos Polvos	Edward Lubaszenko
Chochoł	Jerzy Trela
Mikołaj II	Wiktor Sadecki
Wilhelm II	Andrzej Buszewicz
Franciszek Józef	Edward Wnuk
Gubernator Hans Hartwig von Beseler	Jerzy Binczycki, Jan Nowicki
Delegacja:	Jan Krzyżanowski, Ryszard Łukowski, Jerzy Święch, Ferdynand Wójcik, Antoni Żukowski

Posłowie:
 Marian Seyda
 Franciszek Kwilecki
 Adam Ronikier
 Jan Horodyski
 Erazm Piltz

Żołnierze:
 Józef Piłsudski

Sanitariuszki:
 Michaił Rodzianko

Gazeciarze:
 Jerzy Fedorowicz, Stanisław Gronkowski, Leszek Piskorz,
 Leszek Świgoń

Przewodniczący Sądu
 Prokurator I
 Prokurator II
 obrońca
 Wojewoda Kazimierz Galecki
 General Józef Czikel
 Minister Władysław Kiernik
 Bolesław Drobner
 Emil Bobrowski
 Michał Hoffman
 Jan Stańczyk
 Zygmunt Klemensiewicz
 Wincenty Pietrzyk
 Stanisław Zając
 Jan Rejman
 Julian Redlich
 Redaktor Warchałowski
 Kazimierz Epfe
 Stanisława Firecka
 Bronisław Nowak

Roman Stankiewicz
 Jan Krzyżanowski
 Jerzy Święch
 Edward Dobrzański
 Juliusz Grabowski

Mieczysław Grąbka, Wiesław Wójcik

Zbigniew Szpecht

Alicja Bieniewicz, Grażyna Laszczyk

Henryk Majcherek

Henryk Majcherek
 Roman Stankiewicz
 Tadeusz Huk
 Jerzy Święch
 Wiktor Sadecki
 Kazimierz Borowiec
 Edward Dobrzański
 Jerzy Radziwiłowicz
 Antoni Żukowski
 Edward Wnuk
 Leszek Świgoń
 Jan Krzyżanowski
 Marcin Sosnowski
 Tadeusz Jurasz
 Stanisław Gronkowski
 Andrzej Buszewicz
 Ryszard Łukowski
 Juliusz Grabowski
 Elżbieta Karkoszka
 Andrzej Hudziak

Kabaret w reżyserii Jerzego Stuhr
 Alicja Bieniewicz, Anna Chudzikiewicz, Ewa Kolasińska,
 Grażyna Laszczyk, Danuta Maksymowicz,
 Mieczysław Grąbka, Marek Litewka, Leszek Piskorz,
 Jerzy Stuhr, Wiesław Wójcik

REŻYSERIA:

JERZY JAROCKI

WSPÓLPRACA REŻYSERSKA: JERZY STUHR

SCENOGRAFIA:
JERZY JUK-KOWARSKI

MUZYKA:
STANISŁAW RADWAN

RUCH SCENICZNY: TOMASZ GOŁĘBIEWSKI
 KIEROWNICTWO PRODUKCJI: JAN KRZYŻANOWSKI

PRACA NAD SŁOWEM: WANDA KRUSZEWSKA
 ASYSTENT REŻYSERA: EDWARD WNUK
 KIEROWNIK MUZYCZNY SPEKTAKLU: MIECZYŚLAW MEJZA

Zespół muzyczny: S. Bawor, J. Butrym, J. Bulka, A. Biegun, R. Delekta, J. Kopytko, L. Kuczyński, J. Mikuliszak,
 M. Mejza, W. Nowobilski, G. Ostrowski, P. Płużek, P. Piechowski, K. Sadłowski, St. Stankiewicz, W. Wnuk, U. Zgraja

Z-ca Dyrektora: **S. STANISŁAWSKI** * Kier. Literacki: **J. BŁOŃSKI**

Inspicjent
 Sufler
 Kostiumy wykonano pod kierunkiem
 prac. krawiecka damska
 prac. krawiecka męska
 Dekoracje:
 — pracownia stolarska
 — pracownia malarska
 — pracownia ślusarska
 — pracownia perukarsko-fryzjerska
 — prace tapicerskie
 — Nakrycia głowy
 Obuwie
 Gł. elektryk
 Akustyk
 Brygadler sceny
 Kierownik Techniczny
 ORGANIZATOR PRACY ARTYSTYCZNEJ

Maria Gronkowska, Katarzyna Kwaśniewska
 Iwona Markowska, Michalina Starczyk, Bożena Szware

Stefania Zaleszczuk
 Józef Kania, Ludwik Witek

Andrzej Skoś
 Jan Śliwiński
 Piotr Witwinowski
 Tadeusz Domiczek
 Józef Wydmański
 Halina Pazderska
 Sp-nia Pracy „Gromada”, CLPO Kraków
 Leszek Malik
 Andrzej Kaczmarczyk, Teofil Robak
 Bronisław Nawrot
 Jerzy Kolak
 WIESŁAWA SALAWA

!!! PRAPREMIERA W STARYM TEATRZE

W DNIU 21 STYCZNIA 1979 ROKU !!!

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

WYBRANE WYDARZENIA HISTORYCZNE OKRESU 1863 1926

22 I 1863 — wybuch polskiego powstania narodowego

1 II 1863 — W Wilnie Rząd Narodowy Polski ogłasza Manifest uwłaszczeniowy

2 III 1864 — carska reforma uwłaszczeniowa dla Królestwa Polskiego (3 lata wcześniej — 19 II 1861 — reforma uwłaszczeniowa w Rosji)

23 V 1865 — na szubienicy w Sokołowie ginie ostatni zbrojny powstaniec — ksiądz Stanisław Brzóska

22 I 1905 — krwawa niedziela w Petersburgu (masakra manifestujących robotników), która stała się początkiem rewolucji

26 I 1905 — robotnicy na Woli w Warszawie rozpoczynają strajk tzw. styczniowo-lutowy, który jest pierwszym w Królestwie polskim powszechnym strajkiem robotników

22—24 VI 1905 — walki w Łodzi. Pierwsza w imperium rosyjskim próba zbrojnego powstania robotników

22 I 1913 — obchody 50 rocznicy Powstania Styczniowego (tajne w Królestwie Polskim, półlegalne w Galicji)

1—6 VIII 1914 — wybuch I wojny światowej. Obóz państw centralnych: Niemcy, Austro-Węgry, później Turcja i Bułgaria; obóz koalicji (ententy): Anglia, Francja, Belgia, Rosja, Włochy, Czarnogóra, Rumunia, Serbia, Japonia, Stany Zjednoczone (od roku 1917).

Liczba Polaków biorących udział we wszystkich działaniach wojennych — ok. 2,6 mln (w tym w armiach państw zaborczych ponad 2,5 mln, w formacjach niepodległościowych — Legionach i POW — ok. 50 tys.) Główne orientacje niepodległościowe: „Aktywiści”, działający w zaborze austriackim — za współdziałaniem z Austrią przeciw Rosji, stworzyli później Legiony Polskie. W razie

11 XI 1916 — protest łozański w sprawie aktu 5 listopada. Przedstawiciele polscy trzech zaborów, różnych orientacji oświadczają, że naród polski jest jednolity i niepodzielny, a jego dążenie do własnego państwa obejmuje wszystkie trzy części Polski.

15 XII 1916 — na Zamku Królewskim w Warszawie von Beseler przemawia do wybranych przez siebie reprezentantów społeczeństwa polskiego.

27 II 1917 — (st. stylu) — zwycięstwo rewolucji lutowej w Rosji. Tuż przed jej wybuchem Rodzianko, członek liberalnej opozycji, szef Dumy, ostrzega cara Mikołaja przed dalszymi konsekwencjami rządów reakcji.

14 III 1917 — Rada delegatów Robotniczych Piotrogradu wypowiada się za całkowitym samookreśleniem i niepodległością Polski. (Wbrew stanowisku SDKPiL i PPS-Lewicy, dwu partii uznających niepodległość za sprzeczną z internacjonalizmem i interesem klasowym robotników. Pozostałe partie: Narodowa Demokracja, ludowcy — PSL „Wyzwolenie”, PPS, PPS-Frakcja Rewolucyjna, galicyjska PPSD — stoją na stanowisku niepodległościowym). W ślad za odezwą Rady Piotrogradzkiej idzie odezwa Rządu Tymczasowego ks. Lwowa — 17 III 1917, przyznająca Polsce pełne prawo do samoistnienia, z zastrzeżeniem „wojskowego so-

7 XI 1918 — w Lublinie powstaje pod przewodnictwem Ignacego Daszyńskiego (PPSD) Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej, grupujący PPS, PPSD i ludowców. Rząd wydaje Proklamację (7 XI) obiecującą daleko idące reformy społeczne — m. in. 8-godzinny dzień pracy, prawo do strajku i zgromadzeń donacji, majoratów i lasów, pod wpływem radykalnego programu społecznego głoszonego przez RDR.

11 XI 1918 — w rezultacie wybuchu rewolucji w Niemczech uwolnienie i powrót Piłsudskiego do kraju. Rozejm wojenny na Zachodzie. Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej, a potem warszawska Rada Regencyjna (14 XI) oddają całość władzy w ręce Józefa Piłsudskiego.

21 XI 1918 — rząd Jędrzeja Moraczewskiego (powołany przez Piłsudskiego 17 XI) wydaje manifest, którym ogłasza prawo do 8-godzinnego dnia pracy, prawo do strajku, do zgromadzeń z zastosowaniem natychmiastowym.

27 XI 1918 — wybuch zwycięskiego powstania wielkopolskiego, które realizuje, wyrażone wcześniej, na Sejmie Dzielnicowym w Poznaniu, pragnienie przyłączenia byłych ziem zaboru pruskiego do Polski.

15 VII 1920 — Sejm podejmuje uchwałę o wykonaniu reformy rolnej.

1919, 1920 — dwa powstania śląskie w odpowiedzi na akty niemieckich gwałtów wobec ludności polskiej.

17 III 1921 — uchwalenie przez Sejm Ustawodawczy Konstytucji Marcowej. W myśl jej zasad Polska jest republiką parlamentarną o dwuizbowym parlamencie (Sejm i Senat), Prezydenta Rzeczypospolitej obierają dwie izby. Przewaga władzy ustawodawczej nad wykonawczą, zagwarantowanie podstawowych swobód obywatelskich — wolności prasy i zgromadzeń, nietykalności osobistej. Wprowadzenie obowiązku powszechnego nauczania podstawowego, prawo do szczególnej opieki państwa nad pracą, zapowiedź ubezpieczeń społecznych, emerytur, rent inwalidzkich.

20 III 1921 — plebiscyt na Górnym Śląsku; sfałszowanie wyników na korzyść Niemców wywołuje wybuch III powstania śląskiego (2 V —

powstania śląskiego (2 V — 5 VII), w wyniku którego Polska otrzymuje poważną część obszaru przemysłowego odmówionego jej przez komisarzy międzynarodowych.

9 XII 1922 — wybór pierwszego Prezydenta Rzeczypospolitej, Gabriela Narutowicza. Zamordowany w 7 dni później przez endeka, Eligiusza Niewiadomskiego.

28 V — 14 XII 1923 — II rząd Wincentego Witosa z ramienia Chjeno-Piasta, partii powstałej z koalicji między Chrześcijańską Demokracją (ChD) i Związkiem Ludowo-Narodowym. Demonstracje chłopskie przeciw wewnętrznej polityce Wincentego Witosa.

19 IX — 2 X 1923 — II Zjazd Komunistycznej Partii Robotniczej Polski. Zjazd otwierał nowy okres w dziejach polskiego ruchu rewolucyjnego, zwiastował jego przejście na pozycje leninowskie.

3 XI 1923 — wprowadzenie stanu wyjątkowego w całym kraju

przeciw Rosji, stworzyli późniejszą Legiony Polskie. W razie zwycięstwa Austro-Węgier spodziewali się przyłączenia Królestwa Polskiego do Galicji (bez ziem zaboru pruskiego).

Pasywiści (głównie narodowi demokraci, z Dmowskim na czele) widzieli rozwiązanie sprawy polskiej w zwycięstwie Rosji i autonomii zjednoczonych trzech zaborów pod berłem Romanowów.

6 VIII 1914 — w dniu wypowiedzenia wojny Rosji przez Austro-Węgry I kadrowa, uformowana przez Józefa Piłsudskiego (częściowo ze „strzelców”, częściowo z „drużyniaków”, organizowanych wcześniej przez Związek Walki Czynnej) wyrusza z krakowskich Oleandrów i przekracza granicę Królestwa Polskiego, kierując się ku Kielcom. Obalenie słupów granicznych między Austrią i Rosją symbolizowało radykalizm niepodległościowy przyszłych Legionów.

14 VIII 1914 — odezwa w. ks. Mikołaja Mikołajewicza, naczelnego wodza armii rosyjskiej, zawierająca nieokreśloną bliżej obietnicę samorządu pod „berłem rosyjskim”. Podobne jej duchem odezwy bez pokrycia, obliczone na zjednanie sobie żołnierza polskiego do zaborczych armii wydają władcy Niemiec i Austrii (9 VIII).

5 VIII 1915 — zdobycie Warszawy przez Niemców, utworzenie (26 VIII) General-gubernatorstwa warszawskiego pod okupacją niemiecką i 4 IX — general-gubernatorstwa lubelskiego pod okupacją austriacką. Pustosząca kraj działalność obu okupantów — ustępującego i wkraczającego.

5 XI 1916 — proklamacja warszawskiego gen.-gubernatora von Beselera i lubelskiego gen.-gubernatora Kuka, w imieniu dwu cesarzy o utworzeniu przyszłego Królestwa Polskiego. Wg tej zapowiedzi obszar nowego państwa miał obejmować tylko ziemie wydarte Rosji. Proklamacja (bez podpisów premierów i ministrów spraw zagranicznych) nie miała mocy aktu prawnego. Von Beseler ogłasza rekrutację do tzw. Polnische Wermacht — Polskich Sił Zbrojnych.

1917, przyznająca Polsce pełne prawo do samoistnienia, z zastrzeżeniem „wojskowego sojuszu polsko-rosyjskiego”.

22 VII 1917 — wskutek „kryzysu przysięgowego” (odmowa złożenia przysięgi na wierność Niemcom) uwięzienie Piłsudskiego i szefa sztabu I Brygady, Kazimierza Sosnkowskiego w Magdeburgu. Legioniści z zaboru rosyjskiego internowani w obozach w Beniaminowie, Szczypiornie, Łomży.

15 VIII 1917 — utworzenie w Lozannie, przeniesionego potem do Paryża, Polskiego Komitetu Narodowego z Romanem Dmowskim na czele) w składzie m. in. Erazm Piltz, Maurycy Zamoyski, Ignacy Paderewski, Marian Seyda). Uznawany przez jakiś czas za urzędowe przedstawicielstwo Polski przez Anglię, Francję, USA, Włochy.

7 XI 1917 — zwycięstwo Rewolucji Październikowej w Rosji. Deklaracja z 16 XI 1917 głosi prawo narodów do samostanowienia i oderwania się od Rosji.

8 I 1917 — 14-punktowe orędzie Prezydenta USA, Wilsona o zasadach przyszłego pokoju. Punkt 13 głosi konieczność utworzenia niepodległego, zjednoczonego państwa polskiego, z dostępem do morza, na obszarach zamieszkałych przez ludność polską.

29 VIII 1918 — unieważnienie przez Rosję Radziecką traktatów rozbiorowych zawartych przez Rosję carską.

XI 1918 — powstają załóżki władzy ludowej — Rady Delegatów Robotniczych, głównie pod wpływami PPS, potem także KPRP. Najwcześniej — 5 XI — powołana RDR w Lublinie, 8 XI w Zagłębiu Dąbrowskim. Ośrodkiem ideowo-politycznym jest warszawska RDR. Ruch RDR wygasł w lipcu 1919 (ogółem powstało ich ponad 100, w tym także Rady Chłopskie) w wyniku narastających rozbieżności między PPS i KPRP.

16 XII 1918 — powstanie Komunistycznej Partii Robotniczej Polski — z fuzji SDKPiL i PPS-lewicy (od roku 1925 przyjęła nazwę KPP).

16 I 1919 — Ignacy Paderewski, członek paryskiego PKN, powołany na premiera rządu. Ostateczne zjednoczenie polskiej działalności politycznej. Rozwiązanie PKN.

26 I 1919 — powszechne wybory do Sejmu na ziemiach wyzwolonych (zbojkotowane przez KPRP).

10 II 1919 — otwarcie Sejmu, **20 II** — uchwalenie „małej Konstytucji”, obowiązującej aż do czasu uchwalenia konstytucji ostatecznej. Powierzenie dalszej władzy wykonawczej w państwie Naczelnikowi Piłsudskiemu i uznanie Sejmu za władzę suwerenną i ustawodawczą.

V — 28 VI 1919 — traktat wersalski, podpisany w imieniu Polski przez Paderewskiego i Dmowskiego. Druga, ostateczna jego wersja, odmawiała Polsce praw od ziem uprzednio przyznanych, zarządzała plebiscyt na Górnym Śląsku, na Warmii i Mazurach, wyłączała Gdańsk jako Wolne Miasto.

10 VII 1919 — uchwała Sejmu w sprawie reformy rolnej określała maksimum posiadania ziemi od 60—400 ha) na Kresach Wschodnich). Nadwyżki miały być wyłączone i podzielone między chłopów — za wykupem.

25 IV 1920 — początek wojny Polski z Rosją radziecką, zakończony pokojem ryskim 18. III. 1921.

15 VII 1920 — plebiscyt na Warmii i Mazurach. Pod terrorem bojówek niemieckich i niekorzystnej sytuacji na froncie radzieckim znaczne straty terytorialne Polski w plebiscycie.

3 XI 1923 — wprowadzenie stanu wyjątkowego w całym kraju; ogłoszenie przez CKW PPS strajku powszechnego w Polsce na dzień 5 XI.

6—7 XI — strajk przekształca się w Krakowie w walkę zbrojną. Rząd Chjeno-Piasta wprowadza policję i wojsko. Padają zabici i ranni.

17 XII 1923 — Polska uznaje ZSRR (utworzone na I Ogólnozwiązkowym Zjeździe Rad w dniu 30 XII 1922).

18 VII 1924 — ustawa wprowadzająca ubezpieczenie robotników na wypadek bezrobocia. W rok później (28 X 1925) analogiczna ustawa dla pracowników umysłowych.

12—14 V 1926 — zamach majowy, wkroczenie Piłsudskiego (który w maju 1923 wycofał się z życia politycznego) do Warszawy na czele oddanych sobie pułków. Hasło: sanacja (uzdrowienie) stosunków w kraju.

2. VIII. 1926 — ustawa zmieniająca konstytucję z 1921 r. Rozszerzenie władzy wykonawczej: Prezydent upoważniony zostaje do rozwiązania sejmu i senatu, do wydawania zarządzeń z mocą ustawy między kadencjami, do odraczania sesji sejmowych. Ograniczenie dla prasy.

16. IX. 1926 — Polska zostaje wybrana niestałym członkiem Ligi Narodów.

2. X. 1926 — (27. VI. 1928) Rząd Józefa Piłsudskiego.

4. XII. 1926 — Roman Dmowski tworzy na zjeździe w Poznaniu Obóz Wielkiej Polski, pod hasłem „jednoczenia żywiołów narodowych”, skrajnie nacjonalistyczną, antysemitką organizację, opozycyjną wobec rządów Piłsudskiego.

XI. 1927 — sprowadzenie prochów Juliusza Stowackiego do kraju, połączone z uroczystością złożenia ich w krypcie Katedry Wawelskiej.

Oprac. E. Morawiec